

УДК 634.042

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА В ОЧАКІВСЬКОМУ РАЙОНІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Карєба М.І., Хохлова Ю.Ю.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуті історичні факти і проблеми сучасного розвитку виноградарства на півдні України. Представлені відомості про стан виноградарства у Миколаївській області, сучасні проблеми та необхідність промислового відродження виноградарства в Очаківському районі. У дослідженні підкреслюється, що програма розвитку виноградарства на довгострокову перспективу можлива лише за державної підтримки. Автор посилається на досвід розвитку виноградарства в країнах ЄС. Акцентується увага на великому соціальному значенні галузі в розширенні робочих місць в сільській місцевості.

Ключові слова: сільське господарство, виноградарство, економічна ефективність, відродження, програма.

Постановка проблеми. Сучасне промислове виноградарство – унікальна та економічно значима галузь для підприємств південного регіону України, продукція якої користується попитом у різних груп населення як за харчовими уподобаннями, так і фінансовими можливостями. За поживною цінністю 1 кг ягід винограду перевищує 1 літр молока або 1 кг картоплі, яблук та інших фруктів. Він є цінним джерелом вітамінів групи В (В6, В1, В5, В9, В2), К, С, Р, А, Е; мінерали – калій, кальцій, натрій, йод, залізо, фосфор, цинк, магній і селен [1]. Це при тому, що на відміну від інших плодівих і ягідних насаджень виноградники займають всього 0,9-4,4% площі сільськогосподарських угідь. В дослідженнях В. О. Ушкаренка, І. В. Шевченка та М. В. Минкіна наводяться дані, що у недалекому минулому виноградарство було бюджетотворюючою галуззю і стало забезпечувало до 17-20% бюджетних надходжень. В сучасних Франції, Німеччині, Італії та Іспанії ця галузь відіграє таку ж роль [7].

Дослідження факторів взаємодії у досягненні економічної ефективності виробництва винограду, раціонально використовувати площі виноградних насаджень і своєчасного прийняття управлінських рішень відносно повернення галузі її бюджетної значимості на сьогодні є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатьма дослідниками неодноразово піднімалися питання розвитку галузі виноградарства. В процесі підготовки матеріалу статті було опрацьовано результати наукових розвідок О. Гаркуші, А. Сіроша, М. Топалова, В. Ушкаренко, І. Шевченко та М. Минкін. Ці та багато інших вчених сходяться на тому, що необхідно відновлювати втрачені позиції і добиватися нових успіхів у розвитку галузі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Глибшого дослідження потребують фактори впливу щодо підвищення ефективності виробництва виноградарський підприємств на основі комплексного та повносистемного підходу.

Метою статті є дослідження проблем сучасного розвитку виноградарства на півдні України, зокрема у Очаківському районі Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом всієї історії існування поселень на Пів-

дні України культура винограду відігравала в їх житті значну роль. Виноградна лоза потрапила сюди в дохристиянську епоху разом із переселенцями з материкової Греції (міста Мілет). Початок розвитку цієї галузі було покладено в Ольвії – місті-державі, заснованому на правому березі Південнобузького лиману в VI ст. до н. е. [5]. Стародавні ольвіополіти вважали виноград «дарунком неба» і залишили прийдешнім поколінням у спадок перевірену століттями технологію вирощування винограду. Звернемо увагу на свідчення Геродота, який у V віці до н. е. побував у цих місцях і, відвідавши Ольвію та її ближніх сусідів – скіфів, подав цікаві подробиці щодо виноробства, технології виробництва вина та навіть економічної доцільності експорту продукції ольвійських виноробів морським шляхом у країни Середземномор'я [2].

Сучасний стан виноградарства, який характерний для південних регіонів України розглянемо на прикладі Очаківського району, який розташований у південній частині Миколаївської області на узбережжі Чорного моря. Згідно з агрокліматичним районуванням територію району віднесено до третього (південного) агрокліматичного району, який характеризується жарким, посушливим літом та помірно холодною малосніжною зимою з частими відлигами.

Традиційно Очаківський район розглядають як сільськогосподарський. Родючість орних земель тут складає 63 бали. В структурі сільськогосподарських угідь на ріллю припадає 48,8 тис. га або 78,7%, багаторічні насадження – 6,8%, в тому числі і виноградники [3].

Сільськогосподарські підприємства Очаківського району мають вигідне географічне положення щодо ринків збуту виробленої продукції, а саме до обласного центру – м. Миколаєва відстань складає від 20 до 70 км, а до районного центру та курортної зони – від 5 до 30 км.

Провідними культурами у виробництві сільськогосподарських підприємств Очаківського району є виноград (табл. 1), питома вага від виручки якого складає 35,1% до загальної суми доходів району. На частку зернових культур припадає тільки 23,3%, відсоток по технічних культурах в сумі складає 33,4%, сумарна питома вага від реалізації плодів та іншої продукції рослинництва не перевищує 1,0 відсотку. У галузі тваринництва Очаківського району найбільші доходи

отримують від реалізації молока (5,7%), питома вага доходів від реалізації приросту ВРХ, свиней, овець, вовни та іншої продукції тваринництва трохи вища за 1,0 відсоток.

Основними перевагами Очаківського району серед інших районів в Миколаївській області є: агрокліматичне положення; вдале географічне розташування відносно обласного центру м. Миколаєва та основних ринків збуту продукції; розвинена курортно-туристична галузь; наявність трудових ресурсів; розвинена інфраструктура; сприятлива для сільськогосподарського виробництва структура земельних ресурсів; наявність портової інфраструктури. Відмінною рисою аграрної галузі Очаківського району є розвиток виноградарства [4].

Розглянемо стан виробництва винограду в Миколаївській області та за районами виробництва культури (табл. 2).

За наведеними показниками (табл. 2) можемо відмітити, що нарощування виробництва винограду у Миколаївській області відбувалося впритул до 2013 р., коли було отримано найбільші валові збори культури, а саме 60844 т, аналогічно і в Очаківському районі в цьому періоді було

отримано найбільше винограду – 42624 т. В наступні періоди спостерігалось як зменшення виробництва по області і по району (у 2015 р.), так і зростання (у 2016 р.) Проте результатів 2013 р. так і не було досягнуто.

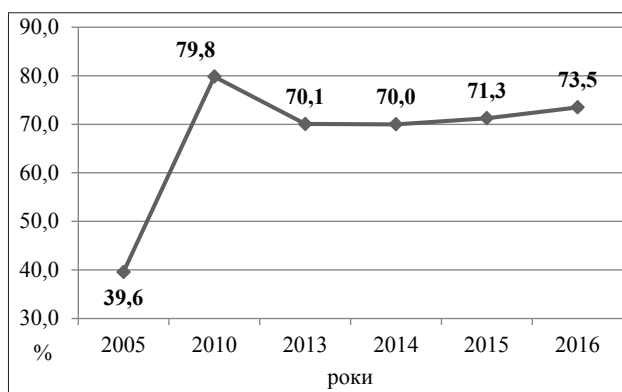

Рис. 1. Динаміка валового виробництва винограду у Очаківському районі у % до Миколаївської області

Джерело: розраховано і побудовано з використанням даних статистичної звітності сільськогосподарських підприємств Очаківського району

Таблиця 1

Розмір та структура виручки від реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району, тис. грн

Галузі та види продукції	Виручка від реалізації товарної продукції, роботи, послуги, тис. грн				Структура грошової виручки, %	
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	В середньому за 2014-2016 рр.	по с.-г. вир-ву	по району
Зернові та зернобобові, всього	78465,9	121589,4	146732,0	115595,8	23,5	23,3
Соняшник	101102,1	284012,3	109907,6	165007,3	33,6	33,3
Ріпак озимий	1496,5	-	-	498,8	0,1	0,1
Плоди	76,1	833,7	188,6	366,1	0,1	0,1
Виноград	126093,7	191911,6	203851,3	173952,2	35,4	35,1
Інша продукція	1059,8	1578,1	5774,0	2804,0	0,6	0,6
Разом по рослинництву	308294,1	599934,2	466453,5	458227,3	93,2	92,4
ВРХ (в живій масі)	2282,1	4694,9	6880,7	4619,2	0,9	0,9
Молоко	21765,6	25129,9	37594,4	28163,3	5,7	5,7
Інша продукція тваринництва	466,2	634,9	292,9	464,7	0,1	0,1
Разом по тваринництву	24513,9	30459,7	44771,3	33248,3	6,8	6,7
Всього по с.-г. виробництву	332808,0	630393,9	511224,8	491475,6	100,0	99,1
Послуги в сільському господарстві	12922,2	439,6	263,0	4541,6	X	0,9
Всього по району	345730,2	630833,5	511487,8	496017,2	X	100,0

Джерело: розраховано і побудовано з використанням даних статистичної звітності сільськогосподарських підприємств Очаківського району

Таблиця 2

Виробництво винограду у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області, т

Адміністративна одиниця	2005 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Миколаївська область	34649	36249	60844	48894	47040	53576
райони						
Березанський	8643	3168	11094	-	8330	8006
Веселинівський	1431	984	1048	758	532	491
Вітовський	73	10	8	5	1	2
Вознесенський	1396	623	2086	655	1379	653
Казанківський	353	950	130	890	719	1469
Миколаївський	9046	1583	-	-	-	-
Новоодеський	-	-	77	23	1	8
Очаківський	13707	28931	42624	-	33521	39371

Джерело: розраховано і побудовано з використанням даних статистичної звітності сільськогосподарських підприємств Очаківського району

Аналіз структури виробництва по районах області дозволяє зазначити, що в Очаківському районі в 2005 р. було вироблено 39,6% продукції виноградної галузі, у 2010 р. питома вага району зросла майже до 80%. У наступному періоді при загальному зростанні виробництва винограду по Миколаївській області відсоток валової продукції по Очаківському району зменшився майже на 10 в. п. В 2015 р. і 2016 р. питома вага району у виробництві винограду стабільно перевищувала рівень 71 відсотку. Таким чином, у Очаківському районі виробляється майже 2/3 винограду від загального обсягу виробництва по Миколаївській області.

Основні економічні показники ефективності галузі виноградарства в Очаківському районі представлено у табл. 3.

Згідно наведених даних урожайність винограду на сільськогосподарських підприємствах Очаківського району в 2016 р. зросла майже на 25% порівняно з 2015 р. і складала 165,7 ц з 1 га. Проте даний результату менший за показник 2014 р., коли урожайність культури складала 172,0 ц з 1 га. Середній рівень урожайності в 2014-2016 рр. у сільськогосподарських підприємствах Очаківського району склав 156,7 ц/га, при цьому за цей же період середня урожайність по Миколаївській області складала – 93,4 ц з 1 га.

Площа під виноградні насадження у Очаківському районі в 2016 р. складала 2376 га, що на 11,1% більше, ніж в 2014 р., проте на 6% менше за показник 2015 р. При суттєвому зростанні урожайності в звітному періоді валові збори культури зросли на 17,4% порівняно з 2015 р. попри зменшення площ виноградників. Рівень товарності виноградної продукції у Очаківському районі складає 100%. Загалом кількість реалізованої продукції за період дослідження постійно зростала і в 2016 р. сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району було реалізовано 393591,0 ц винограду, а це на 7% і 17,4% більше за результати попередніх періодів.

Щодо собівартості 1 ц реалізованого винограду, то вона з року в рік зростає. Відповідно у 2016 р. порівняно з 2014 р. та 2015 р. показник зріс відповідно на 73,1% та 6,3% і складав 172,62 грн. В свою чергу збільшується і закупівельна ціна на виноград. Так, в 2016 р. 1 ц культури було реалізовано за 517,93 грн. Даний показник впововину більший, ніж в 2014 р., проте в 2015 р. виноград було реалізовано за вищими цінами, а саме на 9,5% більше, що складало 572,52 грн.

Найбільший прибуток від реалізації винограду сільськогосподарські підприємства Очаківського району також отримали у 2015 р., що, безумовно, пояснюється досить високими цінами реалізації. Таким чином, основним фактором зменшення прибутку від реалізації винограду у 2016 р. були саме ціни, в той час як продукції було реалізовано більше, ніж в попередньому році. Динаміка рівня рентабельності також досить строката: найбільший показник зафіксовано у 2015 р., а саме 252,6%, результат 2016 р. майже на 20% менший, ніж у попередньому періоді та на 18% менше, ніж в 2014 р. Середній рівень рентабельності виробництва і реалізації винограду по Очаківському району склав 232,2%. Таким чином, вигідне географічне розташування досліджуваного району, помірний клімат, розвинута інфраструктура сприяють розвитку виноробства і вирощування найрізноманітніших сортів винограду. Тобто, виробництво продукції виноградарства в Очаківському районі є достатньо ефективним.

Попри наведені факти, щодо економічної доцільності виробництва винограду у Очаківському районі, як і в Миколаївській області, потрібно зазначити, що в останні роки виробництво виноградної продукції має нереалізований потенціал. Виробники регіону скаржаться на бюрократизовану процедуру отримання ліцензій, проблеми із землею, відсутність допомоги з боку держави.

Для розвитку виноградарства в області та Очаківському районі зокрема потрібно розробити стратегічний план першочергових завдань, де на першому місці буде закладка нових насаджень та доведення обсягів виробництва винограду до рівня потреб населення та виноробства, аби його не імпортувати [6]. На думку практиків: «Виноробство стоїть на місці. Це дороге задоволення, тому за відсутності державної підтримки його розвиток неможливий. Допомога держави необхідна як для закладки виноградників, так і для догляду за ними протягом хоча б перших двох років. Щоб посадити гектар винограднику, треба близько 10 тис дол. На десять гектарів треба 100 тис. дол. [6]. Тобто для дрібних виробників навіть 1 га виноградних насаджень без підтримки держави закласти фактично не можливо.

Іншою проблемою для переробних підприємств району та його дрібних товаровиробників є незбалансована акцизна політика – одного з основних джерел наповнення бюджету. Оптимізація акцизної політики та її прогнозованість в перспективі, із зростанням виробництва

Таблиця 3

Основні економічні показники виноградарства Очаківського району Миколаївської області

Показники	Роки			Відхилення у % 2016 р. до	
	2014	2015	2016	2014 р.	2015 р.
Урожайність, ц/га	172,0	132,6	165,7	96,3	124,9
Площа під культуру, га	2138	2528	2376	111,1	94,0
Рівень товарності, %	100,0	100,0	100,0	-	-
Кількість реалізованої продукції, ц	367729,0	335206,0	393591,0	107,0	117,4
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	99,72	162,35	172,62	173,1	106,3
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	342,90	572,52	517,93	151,0	90,5
Прибуток на 1 ц, грн	243,18	410,17	345,30	142,0	84,2
Рівень рентабельності, %	243,9	252,6	200,0	82,0	79,2

Джерело: розраховано і побудовано з використанням даних статистичної звітності сільськогосподарських підприємств Очаківського району

та продажу, могли б принести більші відрахування до бюджету.

Деякий прогрес на ринку винограду останнім часом таки спостерігається. Однією з найбільших перемог 2016 р. для виноробів стало скасування ліцензії на оптовий продаж, за яку необхідно було сплачувати 500 тис грн на рік. Запроваджена ще на початку 2007 р., майже за десять років ця норма створила багато проблем виноробам. Фіксований ліцензійний збір, який не залежить від обсягу виробництва, ставив малі підприємства в нерівні умови [6].

Після скасування ліцензії на оптову торгівлю іншою великою перешкодою для виходу малих виноробів на ринок залишається забюрократизована процедура отримання ліцензії на виробництво. Законодавство передбачає майже 160 дозвільних документів. При цьому вимоги для отримання ліцензії однакові як для великих лікеро-горілчаних заводів, так і для малих виноробних підприємств. Варто відзначити, що в деяких країнах ЄС взагалі відсутнє ліцензування виробництва натуральних вин, а в більшості процес її отримання спрощений. В Україні ж через бюрократію таку ліцензію винороби можуть отримувати роками [6].

Також сільськогосподарські товаровиробників стурбовані проблеми, які на сьогодні склалися із землею. Виноградники закладається мінімум на 50 років. Можливо, і без зняття мораторію, але потрібно створити умови, щоб можна було взяти землю в оренду на тривалий строк.

Висновки та пропозиції. На сьогодні виноградна галузь потребує підтримку на держав-

ному рівні, вшанування тисяч робітників, які працюють на виноградниках. Особливо це стосується регіонів, таких як Очаківський район, де галузь має велике соціальне значення, забезпечуючи населення роботою. У європейських країнах не чекають, коли подібними питаннями займуться чиновники. Виробники продукції, в тому числі і виноградної, збираються в асоціації, напрацьовують документи і добиваються їх ухвалення.

В Україні в 2004 році створено Асоціацію «Виноградари та винороби України» [8], яка позиціонує себе як всеукраїнська недержавна, незалежна, добровільна, некомерційна організація. Асоціація об'єднує більшість виноградарських і виноробних підприємств України, які виробляють понад 70% вітчизняної виноробної продукції, представляє їх інтереси у відносинах з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, іншими державними та недержавними установами та організаціями.

Вважаємо, що на рівні цієї та подібних організацій необхідно переглянути існуючі акти та розробляти сучасну нормативно-правову базу сприятливу для розвитку виноградарства та виноробства; відстоювати національні інтереси виноградарів та виноробів; впроваджувати механізм захисту внутрішнього ринку винограду і виноградних вин; забезпечувати дієві механізми державної підтримки виноградарства в Україні; просувати українські вина на ринках інших країн; захищати права та відстоювання інтереси вітчизняних виробників виноградарської галузі в органах державної влади.

Список літератури:

1. Виноград: калорійність та харчова цінність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dietolog.pp.ua/>.
2. Гаркуша О. М. До історії виникнення й розвитку виноградарства та виноробства в українському Причорномор'ї [Електронний ресурс] / О. М. Гаркуша. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/>.
3. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.
4. Інвестиційний паспорт Очаківського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ochakiv.mk.gov.ua/ua/>.
5. Сірош А. Є така земля – Ольвія або по-нашому – «щаслива» / А. Сірош // Сад, виноград і вино України. – 2000. – № 5-6. – С. 18-20.
6. Топалов М. Українське виноробство: у битві за виживання [Електронний ресурс] / М. Топалов. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/10/26/630499/>.
7. Ушкаренко В. О. Стан та перспективи розвитку галузі промислового виноградарства в Україні / В. О. Ушкаренко, І. В. Шевченко, М. В. Минкін // Таврійський науковий вісник. – 2012. – Вип. 78. – С. 85-89.
8. Офіційний сайт Асоціації «Виноградари та винороби України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://awwu.org.ua/>.

Карєба М.І., Хохлова Ю.Ю.

Николаевский национальный аграрный университет

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВИНОГРАДАРСТВА В ОЧАКОВСКОМ РАЙОНЕ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

В статье рассмотрены исторические факты и проблемы современного развития виноградарства на юге Украины. Представлены сведения о состоянии виноградарства в Николаевской области, современные проблемы и необходимость промышленного возрождения виноградарства в Очаковском районе. В исследовании подчеркивается, что программа развития виноградарства на долгосрочную перспективу возможна только при государственной поддержке. Автор ссылается на опыт развития виноградарства в странах ЕС. Акцентируется внимание на большом социальном значении отрасли в расширении рабочих мест в сельской местности.

Ключевые слова: сельское хозяйство, виноградарство, экономическая эффективность, возрождение, программа.

Kareba M.I., Khokhlova Y.Y.

Mykolaiv National Agrarian University

ECONOMIC EFFICIENCY AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT WINE GROWTH IN OCHAKIV DISTRICT OF MYKOLAYIV REGION

Summary

The article deals with historical facts and problems of modern development of viticulture in the south of Ukraine. Presented data on the state of viniculture in the Mykolaiv region, modern problems and the need for industrial regeneration of viticulture in the Ochakivsky area. The research concludes that the long-term vineyard development program is only possible with state support. The author refers to the experience of the development of viticulture in the EU. The emphasis is on the large social significance of the industry in expanding workplaces in rural areas.

Keywords: agriculture, viticulture, economic efficiency, revival, program.